

A NEMZETI KÉRDÉSRE VONATKOZÓ JUGOSZLÁV GYAKORLAT ÉS ELMÉLETET ÖSSZEGEZŐ TANULMÁNYKÖTET

Nations and Nationalities of Yugoslavia; Chairman of the Editorial Board: dr. Koča Jončić, Lector: Mileša Vitorović, Proof-Reader: Natasa Tanasijević; Original Title: *Narodi i narodnosti Jugoslavije. Medjunarodna politika, Beograd 1974. 549 old.*

Tartalom: Előszó; Első rész:

dr. Dušan Breznik és dr. Milica Sentić: Sztav i razvitak stanovništva u Jugoslaviji po nacionalnoj pripadnosti; Dušan Lukač: Stvaranje SFRJ; Kiro Vasilev: Nacionalna ravnopravnost i društveno samoupravljanje; dr. Koča Jončić: Društveno-ekonomske osnove nacionalne ravnopravnosti; dr. Rehák László: Položaj narodnosti u SFRJ; Mr. Miladin Gvozdenov és dr. Hajradin Hoxha: Socijalističke autonomne pokrajine u jugoslovenskom federalnom sistemu; dr. Gazmend Zajmi: Ravnopravnost jezika naroda i narodnosti Jugoslavije; Silvo Devetak: Nacionalne manjine i jugoslovenska spoljna politika; dr. Atif Purivarta: O nacionalnom fenomenu bosansko-hercegovačkih Muslimana; Varga László: Nacionalna ravnopravnost u obrazovanju, kulturi, nauci i ostalim društvenim delatnostima; dr. Dušan Bilandžić: Medjunacionalni odnosi u Jugoslaviji u svetlu različitih društveno-političkih sistema;

Második rész: Izvodi iz Ustava SFRJ, ustave socijalističkih republika i ustava socijalističkih autonomnih pokrajina koji se odnose na ostvarivanje nacionalne ravnopravnosti naroda i narodnosti Jugoslavije; Zaključci Izvršnog komiteta Centralnog komiteta SKJ o pitanjima nacionalnih manjina; Razlucija o ostvarivanju ustavnih načela o ravnopravnosti jezika i pisma naroda i narodnosti Jugoslavije u saveznim propisima i u radu saveznih organa; Zakon o načinu ostvarivanja prava pripadnika narodnosti na upotrebu svog jezika i pisma kod republičkih organa; Bibliografija.

A könyv, a belgrádi „Medjunarodna politika” kiadásában, annak az ENSZ szemináriumnak a kapcsán készült, melyet 1974. június 25-e és július 8-a között tartottak meg Ohridban „A nemzetiségi, etnikai és más kisebbségek emberi jogainak fejlesztéséről és megvédéséről”. Itt született meg az a döntés is, hogy egy külön publikációt kell kiadni a jugoszláv nemzetiségi viszonyokról.

A könyvet angol nyelven nyomtatták — amely a szeminárium egyik hivatalos nyelve volt — azzal a céllal, hogy a résztvevő küldöttek, a szakértők és a megfigyelők, valamint az ENSZ és más szervezetek képviselői számára lehetővé tegyék a jugoszláv nemzetiségi viszonyok történelmi fejlődésének, eddigi elért eredményeinek és pillanatnyi helyzetének megismerését. A nemzetiségi kérdések megoldását illetően hazánk a világ legérdekesebb országai közé tartozik — elsősorban a specifikus jellemzők miatt. Jugoszlávia viszonylag kis ország, sok nemzetiséggel, föderatív-szocialista társadalmi berendezéssel és a nemzetiségi kapcsolatok, viszonyok magas fokú fejlettségével. Tapasztalataink nagyban hoz-

zajárulnak ahhoz, hogy más országokban is megoldhassák a nemzetiségi kérdést és biztosíthassák az etnikai csoportok emberi jogait.

A könyv szerkesztői elhatározták, hogy összegyűjtik azoknak a jugoszláv íróknak, tudósoknak és publicistáknak a cikkeit, tanulmányait, kik a nemzetiségi kérdéssel foglalkoznak. Véleményük szerint, ez a legmegfelelőbb mód arra, hogy a szeminárium résztvevőinek és az olvasóknak, terjedelmes, autentikus és jól dokumentált adatokat szolgáltatassunk a jugoszláv nemzetiségi viszonyok fejlődéséről és helyzetéről.

„Egy soknemzetiségű közösségben a nemzetiségi viszonyok kérdését demográfiai szemszögből is lehet vizsgálni” — írja dr. Dušan Breznik és dr. Milica Sentić, „Sastav i razvitak stanovništva u Jugoslaviji po nacionalnoj pripadnosti” című tanulmányában. Ez a tanulmány demográfiai, közművelődési és társadalmi-gazdasági jellemzők szemszögéből mutatja, be Jugoszlávia és a köztársaságok nemzetiségi összetételét, és nemzetiségi struktúráit. Tartalmazza a jugoszláv népek gazdaságára, elhalálózására, házassági struktúrájára és migrációira vonatkozó adatokat is.

A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság születését és létrehozását Dušan Lukač mutatja be könyvében, és az első tanulmánnyal együtt alapvető adatokat szolgáltat az olvasónak Jugoszláviáról és a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatos problémákról.

A következő tanulmány szervesen kapcsolódik az elsőkhöz és tovább részletezi a problémakör egyes kérdéseit. Így Mr. Miladin Gvozdenov és dr. Hajradin Hoxha alkotmányjogi és politikológiai szempontból kiindulva vizsgálja a jugoszláv típusú tartományok anatómiájának társadalmi lényegét és megvalósításuknak formáit. Kiro Hadživasiljev igen elmélyülten taglalja a szocialista Jugoszláviában megvalósuló nemzeti egyenrangúság sajátosságait, különös tekintettel az öngazgatói társadalmi viszonyokra. Ezzel a kérdéssel foglalkozik dr. Dušan Bilandžić is a kötet zárótanulmányában.

Dr. Koča Jočić „Društveno-ekonsomske osnove nacionalne ravnopravnosti” című tanulmányában rámutat azokra az objektív tényezőkre, melyek Jugoszláviában meghatározzák a nemzetiségi viszonyok jellegét. Ezek közül kiemeli a háború utáni anyagi termelés alacsony szintjét és azt, hogy egyes népek, nemzetiségek és vidékek az anyagi termelés különböző fejlettségi fokán kapcsolódtak be az új Jugoszláviába, ami természetesen az ellentmondások egész sorát idézte elő, a gazdasági és más egymásközötti kapcsolatokat illetően. Szem előtt tartva az anyagi bázis jelentőségét az általános társadalmi fejlődésben, a szerző kiemeli, hogy a nemzetiségi kapcsolatok fejlődése sokban függ az anyagi bázis fejlődésétől, illetve az ország áru- és pénzviszonyaitól, azzal, hogy a minél gyorsabb társadalmi fejlődés biztosítása valamennyi jugoszláv nép érdeke. A szerző fejtegetései nem haladják meg azokat az eredményeket, amelyeket a politikológus Kiro Hadživasiljev, Vojislav Rakić, a belgrádi közgazdasági kar tanára, és dr. Stipe Šugar sociológus tanulmányaiban az utolsó másfél évtizedben kifejtettek. Erőfeszítése inkább arra összpontosul, hogy ezeket az eredményeket áttekintően és tömören az olvasó elé tárja.

Dr. Koča Jočić tanulmányában külön figyelmet szentel a kevésbé fejlett köztársaságok és tartományok gyorsított fejlesztési politikájának. Ez az irányvétel, illetve az ország fejlődésében megnyilvánuló, alapvető ellentmondások megoldásának módja, a háború utáni Jugoszlávia egyik legfontosabb jellemzője. Ezen politika mögött állnak azok az alkotmányos elvek és más intézkedések, melyek az elmaradott vidékek gyorsított fejlődését hivatottak biztosítani. A

tanulmány befejező részében az elért eredményekről közölt adatok alátámasztják társadalmunk ilyen irányú törekvéseinek igazoltságát.

A nemzetiségek helyzete a JSZSZK-ban, külön a nemzetiségi kisebbségek helyzete — a témája dr. Rehák László tanulmányának. A szerző először azt vizsgálja, hogy Jugoszlávia társadalmi berendezésében miért olyan fontos a nemzeti kisebbségek helyzetének kérdése. Bemutatva a kisebbségek helyzetét a burzsoá Jugoszláviában, kiemeli a kérdés rendezésének jellemzőit a JSZSZK-ban. Külön rámutat arra, hogy a nemzetiségi viszonyok rendezésekor számoltunk az ilyen jellegű kérdések marxista interpretálásával, és hogy marxista hozzáállásunk alkotó elméletként érvényesült, figyelembe véve szocialista társadalmunk sajátosságait. A szocialista Jugoszláviában ebből következnek a nemzetiségi kisebbségek helyzete rendezésének alapvető szabályai is: internacionális és osztályhozzáállás, antidogmatikus és alkotó-marxista megoldása a nemzeti kisebbségek problémáinak. A szerző külön hangsúlyozza a nemzetiségi kapcsolatok és viszonyok jugoszláv gyakorlatának lényegét: a nemzetiségek alkotó elemei egy soknemzetiségű országnak, maguk döntenek saját helyzetükről, illetve helyzetük szabályozásának alanyai és nem tárgyai.

A nemzetiségi kérdések rendezése nem zárul le egy ország határaival, hanem megnyilvánul és tovább fejlődik a külpolitikában és nemzetközi téren is. Silvo Devetak ebből a szemszögből vizsgálja a nemzetiségi kérdést Jugoszláviában. „Nacionalne manjine i jugoslovenska spoljna politika” cím alatt, az idevonatkozó jugoszláv külpolitikai elveket tárja fel. A már elfogadott nemzetközi elvek és szempontok csak keret és útmutatóként szolgálnak egy ország nemzeti kisebbségei jogainak rendezésében. Ezeket az elveket be kell építeni az ország gyakorlatába, meghatározott szabályaiba, melyek összhangban vannak azokkal a jellegzetességekkel, melyek az ott élő nemzetiségek társadalmi-gazdasági és politikai körülményeire jellemzőek. Jugoszlávia a nemzetiségi kisebbségek szocialista-önigazgatáson alapuló jogait hirdeti határozottan, de nem kísérli meg, hogy az ilyen hozzáállást más országokra kényszerítse.

A haladó társadalmi erőknél vezető szerepe van a nemzeti kisebbségek helyzetére és jogaira vonatkozóan, hangsúlyozza Silvo Devetak — ezeknek az erőknél folyamatos harcot kell folytatni a sovinszta, nacionalista és faji eszmék ellen, melyek egyes országokban jelentkeznek.

Dr. Atif Purivatra, sarajevói egyetemi tanárnak, a boszniai-hercegovinai muzulmánok nemzeti jellegével és nemzeti lényükkel foglalkozó tanulmányát ezen a helyen nem ismertetjük, mert a szerző a Létünk számára írt hasonló tanulmánya már elkészült és folyóiratunk még ez évben magyar fordításban közli, amire ezúttal is felhívjuk az olvasók figyelmét.

A nemzeti egyenjogúságnak, mint a jugoszláv nemzetiségi kapcsolatok alapelveinek, nagy jelentősége van. A nemzeti egyenjogúság a jugoszláv népek és nemzetiségek nyelvi, kulturális, közoktatási, tudományos és más társadalmi tevékenységekben megnyilvánuló egyenjogúságát jelenti. Dr. Gazmend Zajmi és Varga László éppen ebben a sokrétű jelentőségében mutatják be a nemzeti egyenrangúságot.

A JSZSZK és a köztársaságok Alkotmányának kivonatai — melyek kiegészítik ezt a kiadványt — ugyancsak a jugoszláv nemzetiségi viszonyokra vonatkoznak, és áttekinthető dokumentációt nyújtanak a jugoszláv nemzetiségek alkotmányos-jogi helyzetének rendezéséről.

Külön ki kell emelni a könyv befejező részét, amely a 90 oldalon megjelent szelektív bibliográfiára vonatkozik. A nemzeti kérdést tárgyaló és a JSZSZK-

ban megjelent mintegy 150 könyv és 1200 tanulmány bibliográfiai adatait tárja az olvasó elé. A bibliográfiai egységek megválasztása bírálható (egyes szerzőket érdemtelenül hanyagolt, mások munkáit nem szelektálta eléggé, az utóbbi évben megjelent munkákat nem sikerült beiktatni a bibliográfiába, a nemzetiségek nyelvén megjelent munkák csak részben szerepelnek), de alapjában véve nagy eredményt képvisel, mert ez az első ilyen átfogó jugoszláv bibliográfia.

Maga a tanulmánykötet is az egyik legtartalmasabb, de lehet, hogy éppen a legátfogóbb tanulmánykötet a nemzeti viszonyok tárgyköréből, amely jugoszláv szerzők tollából eddig nálunk megjelent és ezért várható, hogy angol nyelvű megjelenését más nyelvű kiadása is követi majd.